

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VI св. 5—6

БЕОГРАД 1955

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић : О стручним терминологијама	133
2. М. Стевановић : Новосадски договор према одзивима на њ. . .	138
3. Св. Николић : Облици имена: звања, занимања, дужности и титула женских лица	148
4. М. Стевановић : О сложеницама типа „народнорепубликанац“ и поводом њих.	153
5. А. Пецо : О једном случају стављања запете	160
6. Белешке о језику и стилу у Коренима Д. Ћосића I М. С. Лалевић	169
II Св. Георгијевић	179
8. Језичке поуке	186

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Народна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
БЕОГРАД 1955

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

НАШ ЈЕЗИК

Књига VI

Нова серија

Св. 5—6

О СТРУЧНИМ ТЕРМИНОЛОГИЈАМА

О томе је бивало говора и у нашем часопису, а о томе се говорило и приликом скорашњих расправљања о нашем заједничком српскохрватском језику и правопису. Само, чини ми се да се каткада скретало и помало у страну и нашироко и надугачко расправљало о питањима која нису у овом правцу од прворазредног значаја у данашње време, иако им се изврстан значај не може одрећи.

Питања о научној терминологији код Срба и Хрвата, а затим Словенаца и Македонаца, од великог су културног значаја. То не значи да треба утврдити прво српскохрватску терминологију па је пренети или преводити на словеначки или македонски, - - то не би било ни корисно и на то Словенци и Македонци с правом не би пристали; већ то значи да стручњаци југословенских народа, и Срби, и Хрвати, и Словенци и Македонци, треба да утврде на заједничким састанцима: који су им појмови-термини потребни, затим које ће задржати у интернационалној транскрипцији, а које ће назвати нашим језицима. При решавању о овом последњем питању врло је важно како ће их изнети својим језиком. За српскохрватски ту тешкоћа нема јер је то један, по основима својим, језичким системима, исти језик. Треба само гледати да се каткада од више могућних термина или од више могућних начина за образовање речи изабере оно што најбоље одговара даном појму, да се за један појам изабере један термин. Мислим да ће се ту добри српскохрватски стручњаци брзо сложити. Ако имају добро језичко осећање и добро познавање своје струке, они ће, томе се можемо с поузданошћу надати, изабрати праву реч или, у случају потребе, и начинити добру реч. Српскохрватски језик је језик са изванредно богатом ризницом наставака за образовање речи, са изван-

редно простим принципима о образовању од детерминативних речи (придевских, глаголских, прилошких и сл.) — нових речи за нове појмове (исп. дизалица, сејалица и сл. речи за сложене справе и сл.). Треба пожелети да сами стручњаци за сваку струку изграде своју терминологију. Непрестано се код нас говори да језички стручњаци имају да прегледају део стручњачки израђен материјал и скрену пажњу на оно што није добро или што није довољно у духу језика израђено и затраже поправке тамо где је потребно. Те поправке, ако су потребне, учиниће опет сами стручњаци.

Али ја сматрам да улога језичких стручњака управо треба да претходи коначном стварању стручних терминологија, а не да се језички стручњак јави на крају као арбитар који нешто прима, а нешто одбацује. Јер стручне терминологије претстављају системе у којима једне речи-појмови одговарају једним функцијама, друге — другим. Ту је тешко дирати у поједине речи, а не реметити читаву систему. Потребно је, по моме мишљењу, да се они стручњаци који се баве коначним уређивањем терминологије извесне дисциплине — упознају са оно мало стручних начелних „операција“ које одговарају дисциплини извесне врсте. Ту језички стручњаци који дубоко и широко треба да познају начела грађења речи нашега језика — могу бити веома корисни стручњацима-терминолозима. А после ће ови последњи са познаваоцима своје струке покупати дотада употребљаване термине и предложити им, тј. својим људима по струци, извесне поправке или преправке и, напослетку, изнети пред њих и нове термине. Мислим да ће после тако урађеног посла језички стручњаци имати мало шта да примете.

Међутим данас је већ доста урађено у том правцу. Има у извесним струкама и врло лепих претходних радова који дају знатан део грађе. Ту је потребна пре завршна редакција неголи почетна, а баш се око тих терминологија води највише спорова. С друге стране, има целих научних области где је урађено врло мало или нимало. Искрсавају све нови проналасци, нарочито у техници, где је често за један предмет потребна која хиљада назива (недавно сам видео да би само за аутомобил, његове делове и њихове функције, било потребно **неколико** стотина назива). А сваки назив претставља засебан појам или често за-

себан предмет који се обично и засебно израђује. Ту је термин потребан. Као што је познато, наши људи који се тим машинама служе узимају привремено туђе називе. Међутим тако се не сме оставити и свугде где други народи имају своје, не опште, интернационалне називе, ту морамо имати и ми своје. И ту су стручњаци позвани да помогну нашој култури. Ту је потребно дати целу терминологију од почетка до краја. Ето ту, у почетној фази рада, језички стручњаци могу, заједнички са другим стручњацима, изградити у најглавнијим потезима начела терминологије дане струке, водећи увек строго рачуна о статичкој и динамичкој страни потребних појмова, о стањима, функцијама и засебним предметима са извесним особинама или извесног изгледа.

Свугде, градећи терминологију, наши стручњаци морају имати на уму да граде нашу културу, да је граде за цео народ и да је морају тако саградити да се може што лакше савладати. Познато је какав хаос влада у нашим струкама у том правцу! Али ако је тај хаос био разумљив до нашег ослобођења и уједињења, када се настојало да и терминологија буде у свакој нашој покрајини друкчија, да не би било узајамности међу њима, сада би био злочин продужити ту непријатељску традицију према добру наших народа. Данас је први задатак наше културе да стане томе на пут. Стручњаци су позвани, на првом месту, да и ту изврше ослобођење и уједињење које је већ извршено на бојном пољу где их је било много теже извојевати. Ја мислим да је то један од првих и највећих националних задатака наших стручњака. Да је њихово остварење везано и са пуном одговорношћу стручњака пред свим нашим народима, о томе не треба ни говорити.

Зато ја сматрам да не би требало да се изда и једна терминологија код Срба и Хрвата која не би била српскохрватска, коју не би примили подједнако и српски и хрватски стручњаци као заједничку. Ја знам да неки стручњаци имају већ готове терминологије, које су често спремали десетинама година, да многе установе спремају такође терминологије извесних дисциплина. Те терминологије, ако нису прошле кроз стручњачку српскохрватску заједничку обраду и нису одобрене од обојих стручњака, могу бити само грађа за коначну српскохрватску

стручну терминологију. Може се десити да једна српскохрватска терминологија, због познатих особина колективног рада, и не буде одмах у свему савршена, и поред најбољих настојања наших стручњака, — она ће се ипак икупљивати тиме што ће бити јединствена за све Србе и Хрвате. А глечање и поправљање, када је једном терминологија створена, може доћи и накнадно.

Исто је тако потребно да у тој заједничкој терминологији учествују и Словенци и Македонци, прво зато што они могу, полазећи од својих језика, допринети да она буде савршенија, а затим и зато што ће тиме лакше доћи и до својих терминологија које треба да су засноване на сличним принципима као и српскохрватска терминологија, тј. да извесни интернационални термини остану, а други да буду исказани на сличан начин као у српскохрватском. То је потребно ради јединства и узајамности наше, југословенске културе. Јер ако стручне терминологије свих наших народа буду лако разумљиве претставницима наше целокупне културе, тада ће за наше образоване људе или оне који се образују бити лако да се служе и словеначким и македонским стручним књигама и, обратно, Македонци и Словенци — српскохрватским. Ово ће разумети свако ко зна колико узајамности словенских култура смета што су тако неједнаке стручне терминологије код различних словенских народа. Разлике међу њиховим језицима не би биле ни најмања сметња њиховој културној узајамности да те разлике у стручним називима нема у тако знатним размерима.

*

Један од добрих резултата споразумевања у Новом Саду треба да буде оживљавање рада наших стручњака у овом правцу. И потребе нашег узајамног разумевања, и потребе уздизања наше културе и, најзад, свакидашње потребе нашег живота траже од нас да што пре прионемо овоме послу. Наше научне и стручне установе треба овај покрет да што јаче и свестраније помогну. Јер материјала за то има довољно у свима већим центрима нашим, где се у вишим и нижим школама изnose пред омладину различни предмети, где је тако добро позната огромна разлика у терминологији књига из различних центара и где

све вапије за што бржим и одлучнијим корацима да се ова невоља што пре уклони.

Педесетих година прошлога века осећала се потреба за оваквим речницима када су се прве више стручне школе стварале; и отпочели су се, на брзу руку, састављати т.зв. називословни речници које је Друштво српске словесности требало да благослови. Вук Караџић дојурио је из Беча и омео с правом тај посао који је ишао ка дефинитивном озакоњењу језичких накарада које су предлагали људи који наш народни језик ни с лексичке стране ни с морфолошке нису познавали. Сада, после сто година, ситуација је сасвим друга. Књижевни језик суверено влада духом наших стручњака. Досадашња богата претходна грађа омогућава већ успешан рад у том правцу у многим струкама. Велика стручна литература расправила је многе проблеме који су у вези са стручном терминологијом. Потребна је сада само чврста воља наших стручњака да се велики културни посао сврши, посао који ће, на првом месту, користити њима самим. Како се са различних страна чује, може се рећи да је ово уверење сазрело на многим местима наше земље у круговима наших стручњака где се добро и правилно мисли о нашој култури. Зато је оправдана нада да и овај високи задатак неће још дуго чекати на своје пуно остварење.

А. Б.